

Röd åklagare av Xiao Rundcrantz

I Röd åklagare berättar Xiao Rundcrantz om sitt yrkesverksamma liv inom rättsväsendet i det moderna Kina. Blott arton år gammal blir hon år 1984 anställd vid åklagarkammaren och vi får följa med henne i karriären och privatlivet fram till hennes flytt till Sverige år 1998. I karriären och åklagaryrket skildras allt från detaljerade avrättningar av dödsdömda, utövandet av enbarnspolitik till muthärvor och ekonomisk brottslighet. I privatlivet får vi läsa om en kvinnas lott i det totalitära Kina, samt om Xiaos hårda uppväxt och olyckliga kärleksliv. Samtidigt får vi en inblick i ett Kina som är under stor förändring, om ett land som håller på att resa sig från jordbrukssamhälle till det modernare. Ett land där kommunism och marknadsekonomi verkar parallellt, och där korruption är en naturlig del av rättsväsendet.

Den hårda tonen i boken sätts redan från första sidan, då Xiao i den drygt sex sidor långa prologen är med om att verkställa ett dödsstraff på nyårsafton 1988. Inte nog med att fången inte dör av den första kulan, vilket bisarrt nog avslöjas av hans egna ord, utan hans barn och svägerska är även där för att ta ett sista farväl. När Yan, som fången heter, senare är avrättad ombeds släktingarna att ta hand om liket samt blir tillsagda att de inte får hålla någon minneshögtid eller begravning, eftersom alla som avrättas inte är värdig några ceremonier. Det här är utan tvekan den starkaste och råaste scenen i boken, även fast den innehåller många fler fall av likartad kaliber som våldtäkter, mord och dömandet av oskyldiga. Efter några minuters eftertanke kan jag inte komma på att jag stött på någon annan scen vare sig i text- eller bildform som varit mer gripande än denna. Hela atmosfären, med de gråtande föräldralösa barnen som hör hur folkmassorna slänger glåpord på sin dömda far medan åklagarna hånar honom, bidrar till denna obehagliga känsla, tillsammans med det faktum att man vet att detta är en verklig händelse i modern tid, i ett verkligt land där det sker så sent som. Fastän det är omskakande att läsa om, så är det faktum att dödsstraffet existerar i Kina än idag inte någon stor nyhet, speciellt inte när mediavärldens kritiska öga riktas mot landet när OS 2008 vankas. Något som däremot fick mig att haja till något var den kultur runt dödsstraffet som beskrivs i just denna scen.

"Kungörelsen om avrättningen hade sedan länge suttit uppe på offentliga anslagstavlor i hela länet. Det kommer nog många åskådare, tänkte jag medan jag tog på mig åklagaruniformen." - Xiao Rundcrantz, s.11.

Några sidor senare kan vi läsa hur åskådare har rest tiotals mil för att vara med om "föreställningen", och vilket tål att nämnas igen, om hur människor slänger glåpord på den dömda. Att inställningen till dödsstraffet hos den allmänna befolkningen, som man kan utläsa ur prologen, är så positiv tror jag finner många bidragande faktorer i denna "underhållningsform". Man svartmålar en person, och Kommunistpartiet kan samtidigt få ut sin doktrin om att man genom detta "räddar många hundra" genom avskräckning, samtidigt som ett massmöte med en gemensam fiende enar folket där det i kollektivet är svårt att få någon annan åsikt än att detta är något bra. Jag tror att detta bidrar till någon slags åsiktsspiral där blir allt lättare att kunna rättfärdiga dödsstraffet, och således svårare att se dess baksida. Min egen åsikt, liksom de flesta personer i länder där man inte har dödsstraff, är såklart att det är något förlegat som närmast hör hemma på Romartiden och i Colosseum. Finns det någon möjlighet att kineserna själva inom en snar framtid kommer att dela denna åsikt? Förhållandet till dödsstraffet känns ännu mer bisarrt när jag tänker tillbaka på ett TV-program jag såg för någon månad sedan, där man frågade en historiker om vad han trodde att vi håller på med nu som kommer att ses som föråldrat i Sverige om tio år. Svaret blev riktiga pengar, och jag kan inte annat än hålla med honom. Skulle man ställa samma fråga till en amerikan angående Sverige, så kanhända att det skulle bli något helt annat, men om amerikanen själv fick spekulera om sitt eget land så tror och hoppas jag att det inte är helt osannolikt att han eller hon skulle komma fram till samma slutsats som kinesen - dödsstraffet. Att det är en stor bidragande faktor till Kinas urusla betyg när det kommer till det på agendan heta ämnet mänskliga rättigheter är inte så överraskande. Vad som däremot är det är

om man lyfter ut dödsstraffet och placerar det i en mer demokratiskt ansedd miljö som USA eller Japan. Att det används i dessa två länder, om än i mindre utsträckning, är något som är nästan mer oroväckande, och det kan ibland tyckas svårt att se något rättfärdigande av en stor del av kritiken riktad mot Kina av blandandra dessa länder.

Det ständigt återkommande temat i boken är dock den utbredda korruptionen, och liksom dödsstraffet så tror jag att man oftast ser saken ur ett alltför svartvitt perspektiv, främst med utgångspunkt från vad jag själv ansåg innan jag läst och tänkt efter.

Jag har alltid haft en bild av Kina som ett land med hög andel korruption, men inte riktigt haft någon större koll på hur stor utsträckningen är. Att mutor var vanligt förekommande inom affärsvärlden tog jag som självklart, och att bestickning smög sig in i politiken likaså, men när jag började läsa om hur mycket korruptionen även präglade rättsväsendet - de som ska bekämpa den snarare än utöva den - blev jag lite uppgiven om detta land någonsin kommer att kunna förnya sig i modern historia, och om man som västerlänning någonsin kommer att kunna acceptera och anpassa sig till detta. Måhända speciellt som svensk där man till och med har svårt att tacka ja till en kaffebjudning med samvetet i behåll.

Förutom att det förekommer en hel del pengar under bordet, där grova kriminella handlingar i princip kan gå obesträffade, så är det nästan ännu mera skrämmande att läsa om personer som varken har utbildning eller erfarenhet i yrket, men som blir anställda tack vare rätt kontakter och lyxiga middagsbjudningar.

"Det var de punkter som måste passeras och för var och en krävdes kontakter och kontanter. Under de två år jag tillbringade i Wangcheng lade jag nästan hälften av min månadslön på presenter." - Xiao Rundcrantz, s.126.

Även fast Rundcrantz faktiskt var utbildad jurist, var hon tvungen att använda sig av både sina pengar och föräldrars kontaktnät, och detta måste naturligtvis vara något som genomsyrar hela samhället på alla nivåer. När jag går till mina egna kunskaper om kinesisk sociologi, så tror jag att användandet av kontaktnätet på det här sättet är någonting djupt rotat i Kina. Det kinesiska ordet för relation, *guanxi*, används flitigt när man talar om att skaffa sig jobb, bostad och hjälp i landet, och på så sätt tror jag att en stor del av den utbredda korruptionen i just Kina härrör från denna kultur. Att vi sedan har svårt att se till deras användande av pengar, i såväl daglig handeln som tillslut även mutor tror jag också bottnar i något av en kulturell skillnad. Kina är ett land där medelklassen blir allt nyrikare, och dessutom ett land där kommunism rådar i teorin, men där marknadsekonomin växer sig allt starkare i praktiken. Medelklassen har dessutom blivit rikare under en kort tid utan att manér och medlande för den skullen har förändrats, och jag tror att dessa faktorer tillsammans spelar en väldigt stor roll i varför korruptionen är så stor. Därmed inte sagt att den på något vis skulle vara rättfärdigad, för den skadar både landets ekonomi och befolkning. Något som alltså är i nationens intresse och således borde man även agera i det, något man tydligt gör i en del ärenden.

"På ett politiskt studiemöte berättade Dan att centralregeringen hade utfärdat ett påbud om att hårdare genomdriva ett barnspolitiken bland bönderna på landet. Ledningarna för stad och län hade fattat följande beslut: Varje offentlig myndighet skulle utse en tjänsteman som ansvarade för att organisera en arbetsgrupp för barnbegränsningen, och gruppen skulle sedan besöka varje kommun för att se till att centralregeringens order efterlevdes. Att folk föder några barn är väl ingenting som har med våra brottmål att göra, tänkte jag, och ingen här på åklagarkontoret har skaffat för många ungar." - Xiao Rundcrantz, s.96.

Det här är ett exempel på hur Kommunistpartiet får hela nationen att engageras i verkandet för den så känsliga enbarnspolitiken, där i Rundcrantz fall brottmål fick stå till sidan för vad partiet ansåg vara högre prioriterat. Enbarnspolitiken tjänar förvisso till landets bästa, men som man får

erfara när Rundcrantz utses till att delta i gruppen för barnbegränsningsgranskandet får långt fler lida än nödvändigt. Efter många mörka sidor i jakten på flerbarnsfödare hittade jag dock ett fakta som lyste upp sidan lite, och det var att man delade ut gratis kondomer i kommunerna som ett led i samma politik. Min personliga ställning i frågan är tveeggad, för syftet med politiken är förstås av yttersta vikt om landet ska kunna nära sina invånare, men om problemet istället sågs ur ett djupare samhällsekonomiskt eller globalt perspektiv tror jag att man skulle kunna hitta andra både effektivare och bättre lösningar, det första speciellt eftersom även denna politik är baserad på individers innehav av kontanter och kontakter.

En del av denna politik, liksom den som angår dödsstraffet, är avskräckningspropagandan som tillämpas genom att statuera hårda exempel på vad som händer om inte partiets och nationens intresse följs. Detta resulterar i att oskyldigt dömda blir fällda, och att man tolkar lagen hårdare, om man ens bryr sig om att tolka den, för att kunna hänga ut offer. Men hur mycket kan man egentligen göra i nationens intresse, och gör man det mer i ett land som Kina? Jag kom att tänka på detta när jag läste om hur Xiao var med om att döma en totalt oskyldig för att kunna visa partiets ställning till ett visst typ av brott under genomförandet av *Slå hård-kampanjen*, och mina tidigare kunskaper styrktes efter att jag läst boken, nämligen att man bokstavligen kan göra vad som helst i nationens intresse. När man sedan har ett totalitärt land, kan man förstås göra fler och mer kontroversiella saker i nationens intresse eftersom få kan ifrågasätta det. Något man naturligtvis även gör.

Det här var utan tvekan en av de bättre böckerna jag läst på länge, för att uttrycka mig diplomatiskt. Efter att ha hämtat mig från den chockartade inledningen var det svårt att få den dödsdömde Yan från näthinan, och även fast det inte varit jag som förkunnat domen, så kändes det nästan så. Även fast språket inte är särskilt spektakulärt för att bära fram en sådan bra bok, får man en god inblick i såväl yrket i sig som miljöer och karaktärer. Boken är skriven på ett sätt som balanserar fakta och handling otroligt bra, och även fast det beskriver det dagliga arbetet vid en åklagarkammare blir den varesig långtråkig eller kör fast i oväsentligt juridiskt fackspråk som man skulle kunna tänka sig. Handlingen, som består av djupdykningar i fall Rundcrantz tagit sig an vävs ihop till ett större sammanhang när de varvas med hennes tankar, vad som sker i Kina politiskt, samt livet på åklagarkammaren och i det privata. Även fast den är baserad på en verklig människas karriär, så tycker jag att den är väldigt väl skriven dramaturgiskt, där klimaxet och en av de mest gripande scenenerna består av en händelse där hon själv måste göra abort och blir ett offer för Kommunistpartiets stränga politik som hon tidigare själv tjänat och verkställt, lite som temat ur *A Clockwork Orange*.

Vem skall då läsa boken? Rent spontant skulle jag vilja säga alla som vill läsa en bra bok baserad på de kriterier jag just radat upp. Den som vill läsa om en unik inifrånbild från ett modernt Kina, skriven från en kvinnas perspektiv. Kanske den som har tröttnat på Jan Guillous *Hamilton* och som vill läsa om ett fascinerande maskrosbarn som inte följer med den strida strömmen av bleka åsikter. Kanske den som vågar äventyra bilden av Pippi Långstrump som en svensk flicka med rött hår, mot någon med tydligt mer asiatiska drag...